

Bojan Munjin

Sama protiv svega

Ne treba posebno naglašavati da je Biljana Srbljanović (44) sigurno jedna od najznačajnijih modernih dramskih pisaca ne samo u južnoslavenskim nego i u europskim razmjerima. Njezine drame: *Beogradska trilogija*, *Porodične priče*, *Pad*, *Supermarket*, *Amerika*, *drugi deo*, *Skakavci*, *Barbelo* i druge, izvedene su do sada u preko sto četrdeset kazališta u svijetu, a ona sama za svoje je komade dobila pregršt nagrada, među ostalima i respektabilnu *Premio Europa – Nova kazališna realnost* (2007). Tekstovi Biljane Srbljanović promovirali su senzibilitet jedne sasvim nove generacije, tragično izrasle u posljednjim ratovima, koja je s razočaranjem i bolnom svijesću gledala svoje mladalačke snove kako se raspadaju u mržnju koja je među ljude nadirala brzinom smrtonosne epidemije i golobrade drugove koji su umirali po nekim besmislenim ratištima. Za ovu generaciju stvarnost je nalikovala na košmarni san, a život na slučajni hir. Prije nekoliko godina, na beogradskom kazališnom festivalu BITEF, Biljana Srbljanović ispričala mi je nešto od događaja i okolnosti koji će odrediti kako njezin život tako i osobni teatarski rukopis. U 1980-ima odrastala je s roditeljima i sestrom u jednom od desetaka socijalističkih ne-bodera na rubu Beograda, u kojima se živjelo skromno i iz kojih se fićom ili stojadinom kretalo na radničko ljetovanje. Kao gimnazijalka slušala je Azru, Film, Idole, Rundeka i Novi val i, kako sama kaže, nije joj padalo na pamet jesu li članovi grupe KUD Idijoti po nacionalnosti Hrvati ili nisu... Iz kuće je pokupila uvjerenje da im je Milošević bio odvratan, a Ante Marković super: sve emocije jedne maturantice tada su bile povezane s ekonomskim statusom njezine obitelji i za nju drugih pitanja nije bilo. Sjećam se također realsocijalizma u raspadu koji nije razumljela; „pamtim mrak u soliteru, stabilizaciju, bonove za prašak i

depozit za izlazak iz zemlje“. Stvari se, kako kaže, nisu srušile odjednom. „One su postajale sve gore i kad god sam pokušavala da povučem crtu i kažem ispod ovoga je stvarno strašno, onda bi prošlo nedjelju dana i stvari bi otišle daleko ispod te crte, a da ja to uopće nisam primjetila.“ Odrasla je u beogradskoj prigradskoj četvrti Banjica, pored vojne bolnice i piste za helikoptere. Znak da nešto nije normalno bio je zvuk helikoptera, svakog dana po deset puta, iz kojih su se iznosili ranjenici. Studirala je na Fakultetu dramskih umetnosti na Novom Beogradu i te 1991. gledala je u kasno ljeto ljude koji stoje na autoputu i bacaju cvijeće na tenkove koji idu prema Vukovaru... „Sve je bilo strašno, sivo, mračno i depresivno, a ja sam odjednom počela gledati svijet kao nakupinu razlomljenih komadića i nebitnih zvukova koji su poput zvučne kullise počeli ispunjavati čitav moj život.“ Osjećala se ubijena u pojam, a onda je počela ozbiljnije razmišljati o ljudima koji slično misle i koji su kontra mržnje, ratne propagande, Miloševića i svega toga. S njima je počela izlaziti na ulicu, vikati i demonstrirati. Vatroreno se angažirala početkom 1990-ih na izborima u grupi demokratske opozicije, vjerujući da će pametni i obrazovani pobijediti. Naravno, nisu pobijedili. Biljana je tada studentica Kazališne akademije i za nju se otvara novi svijet, no ona živi shizofreni, paralelni život jer „oko mene se muvaju neki ranjenici, neka vojska i tenkovi, to se sve servira na televiziji iako zvanično Srbija nije u ratu“. Za to vrijeme ona s prijateljima s akademije ide u kinoteku i gleda cikluse filmova Clauda Chabrola i Johna Forda, a nitko od tih kolega ne spava kod kuće jer se svi boje mobilizacije... „Nisam zapamtila trenutak od kojeg sve postaje grozno i u kome sjedim i plačem, nego sam osjećala da polako tonem. Sjećam se početka rata u Sarajevu, bio je šesti april i ja sam kod fri-

zera i u gomili žena gledam satima na nekom utišanom, mutavom televizoru kako neki jadnici pokušavaju da pretrče ulicu uz sitno štekatanje mitraljeza. Rat je izgledao strašno, a ne veličanstveno kao u *Kapelskim krijesovima*... Bilo mi je grozno što sam se češljala kod frizerke dok je tamo počinjao rat.“ Kako je rekla, za nju se početkom devedesetih nije postavljalo pitanje što smo to kao zajednička država izgubili, nego što to Srbi rade nekim drugim ljudima. „Bila sam previše mlada da razmišljam o raspadu i dovoljno stara da shvatim značenje agresije.“ Za kazališne kuće počela je pisati, kako kaže, gotovo slučajno (na Akademiji je preferirala film) jer joj je drama *Beogradska trilogija* bila diplomski rad. Vrijednost tog „studentskog zadatka“ prepoznalo je Jugoslovensko dramsko pozorište iz Beograda: dramu je režirao Goran Marković, a predstava je doživjela golem uspjeh, ne samo u Beogradu i u Srbiji nego i u inozemstvu. Slijedile su *Porodične priče* u izvedbi Ateljea 212, *Pad*, *Supermarket* i druge; dramski komadi Biljane Srbljanović prevedeni su na više od 20 jezika. Njeni komadi *Skakavci* i *Barbelo* s uspjehom su izvedeni u Zagrebačkom kazalištu mladih (2006) odnosno u Dramskom kazalištu Gavella (2009). U razgovoru sam pitao Biljanu kako izgleda kada ostane sama sa svojim dramskim junacima? Odgovorila je: „To je svijet jako utišan; ja pišem o onome što me boli i zato je moje pisanje jako intimno. To nije neka društvena drama, iako je ljudi ocjenjuju na način ‘našeg mentaliteta’. Ja nisam zabrinuta žena zbog društvene situacije i tužna zbog *weltschmerza* nego imam svoje boli koje nosim sa sobom i oni se tiču mog života u kome sam izgubila prijatelje koji su umrli ili su se odselili...“

Biljana Srbljanović nije mogla sve ove godine samo sjediti kod kuće i pisati svoje tužne drame, dok se oko nje rušio

čitav svijet u kojem su različiti tipovi pravili vrlo ružne stvari, zbog kojih su mnogi patili ili umirali. Biljana je praktički još od gimnazijskih klupa vikala, demonstrirala i pisala otrovne tekstove po novinama ili je davala bijesne i ogorčene intervju; zabadala je prst u oko i nije ostajala dužna ratnim zločincima, tajkunima, liderima stranaka ili predsjednicima vlada i država; izrugivala se demokratima i verbalno ponižava ekstremnu desnicu. Kandidirala se za gradonačelnicu Beograda, ali se zalagala i za udomljavanje pasa lualica. Raskrinkavala je „humanizam“ većine i stajala na stranu onih od kojih je ta većina okretala glavu. Konstantno je išla protiv struje, nervirala je i svoje neprijatelje i svoje simpatizere, bila je često sama protiv svega. Više puta doslovce je nosila glavu u torbi, uz neprestane napade i razvlačenje po opskurnim tabloidima, pa nije daleko od istine da i danas ne nedostaje onih u Srbiji koji bi s njom raščistili po kratkom postupku... O svom javnom djelovanju Biljana kaže da se radi o strašnoj inflaciji riječi gdje ona jako puno govori i gdje je već promukla od uvjeravanja. „U konstantnim sam napadima objašnjavanja i maratonskim monolozima sa svijetom; ja puno lupam, griješim i stidim se sebe, ali sudjelujem sto posto.“

Eto, to je, rekao bih, Biljana Srbljanović, mlada, talentirana i hrabra žena koja se, usred društvenih trauma u kojima je živjela, mnogo više formirala iz protesta prema ponudenoj nego što je to realno mogla iz jasnog koncepta vlastitog izbora. S jedne strane, kako kaže, ona je veliki štreber i stalno ima dojam da je u večernjoj školi, a s druge strane njene se misli „kaotično ulijevaju u lijevak mračne orijentacije“. To je, kaže, osobina njene ličnosti, ali i zajedničkog mentaliteta. „Na ovom prostoru sve se stalno dovodi u pitanje i ja lično u sve stalno sumnjam; u sebe, okolne ljude, u zakone, jezik, državu...“